

**Örökségvédelmi Hatástanulmány régészeti fejezetei
a Lasselsberger Hungaria Kft. (Budapest) által
a „Nyékládháza II.-kavics és agyag”**

**védőnevű bányatelken végzett bányászati tevékenység folytatására irányuló
környezetvédelmi felülvizsgálati eljárásához kapcsolódóan**

Archeometria Bt.

2006

Előzmények

A B-A-Z Vármegyei Kormányhivatal 2026.05.19. Végzésében (Iktatószám: BO/32/03057-20/2026.

Ügyintéző: Nagyné Gogolya Renáta)

a

Lasselsberger Hungaria Kft. (Budapest) által a „Nyékládháza II.-kavics és agyag” védőnevű

bányatelken végzett bányászati tevékenység folytatására irányuló környezetvédelmi felülvizsgálati eljárásban felhívás hiánypótlásra-tárgyú, 2026.05.19-i dátumú Végzésében előírta, hogy

„Amennyiben a tervezett beruházás nem minősül a Kötv. 7. § 23. pontja szerinti nagyberuházásnak,

nyújtsa be a kulturális örökség védelmének szakkérdésében szakvélemény kialakításához a tervezett

fejlesztéssel érintett terület egészére elkészítettett **örökségvédelmi hatástanulmányt** a tervezett

bányászati tevékenység által érintett régészeti örökségi elemek és régészeti lelőhelyrészek pontos

meghatározása céljából azokon a területeken, **ahol a humusztakaró és fedő talajréteg eltávolítása**

tervezett (pl. a bányatelek északkeleti részén, hrsz. Ónod 048, 027/13, 027/14, 027/15, 027/16, 027/17, 027/18, 027/19, 027/22).
...

A terepbejárást lehetőség szerint olyan időpontban kell elvégezni, amikor a növényzet megfelelő körülményeket biztosít a talajfelszín régészeti szempontú vizsgálatához.

Az Övr. 84. § (2) bekezdés a) pontja alapján az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi munkarészeinek elkészítésére jogosult a régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről szóló kormányrendelet szerint régészeti területen szakértői tevékenység végzésére jogosult szakértő.”

Fentek alapján a Hatás-Kör 2000 Kft. (3528 Miskolc, Lajos Árpád utca 19.) (CK: 23129933) megbízta az Archeometria Bt-t, hogy az érintett terület örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezeteit készítse el.

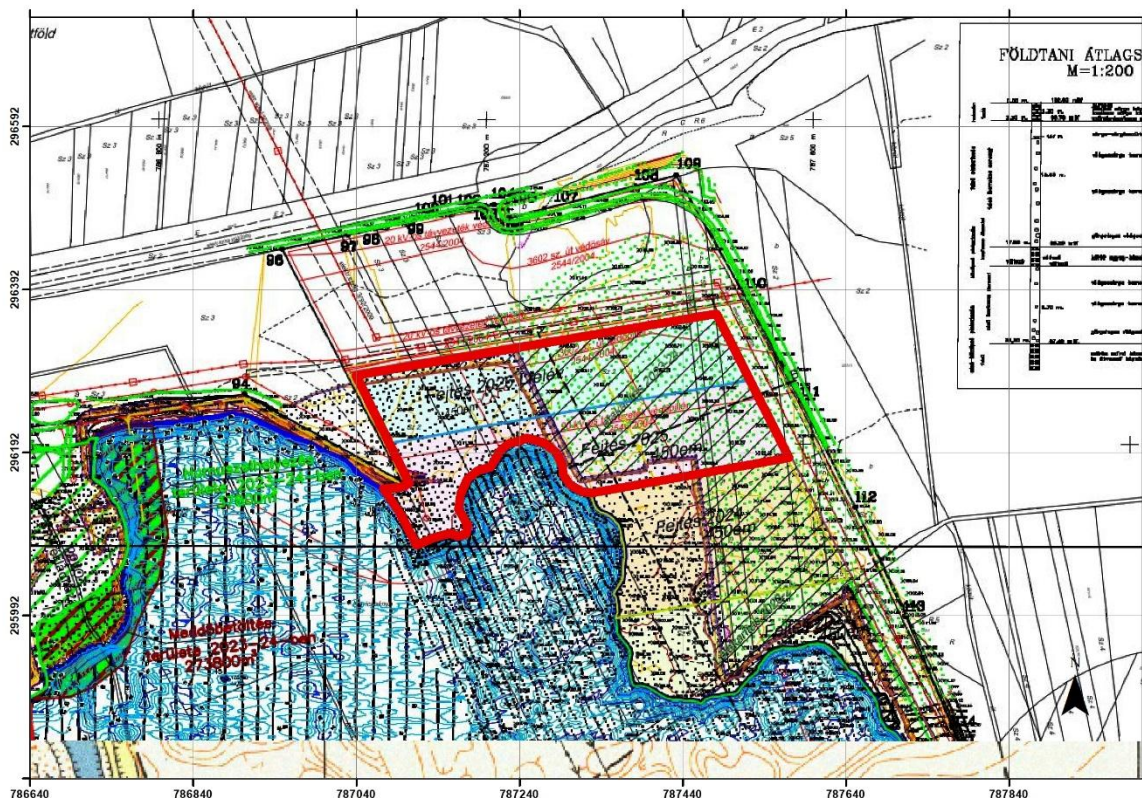
A kutatási terület elhelyezkedése

A kutatási terület Ónod határában, az Ónod 048, 027/13, 027/14, 027/15, 027/16, 027/17, 027/18, 027/19, 027/22).

hrsz-ú területeken található. A kutatási terület térképét a megbízó bocsájtotta rendelkezésünkre.

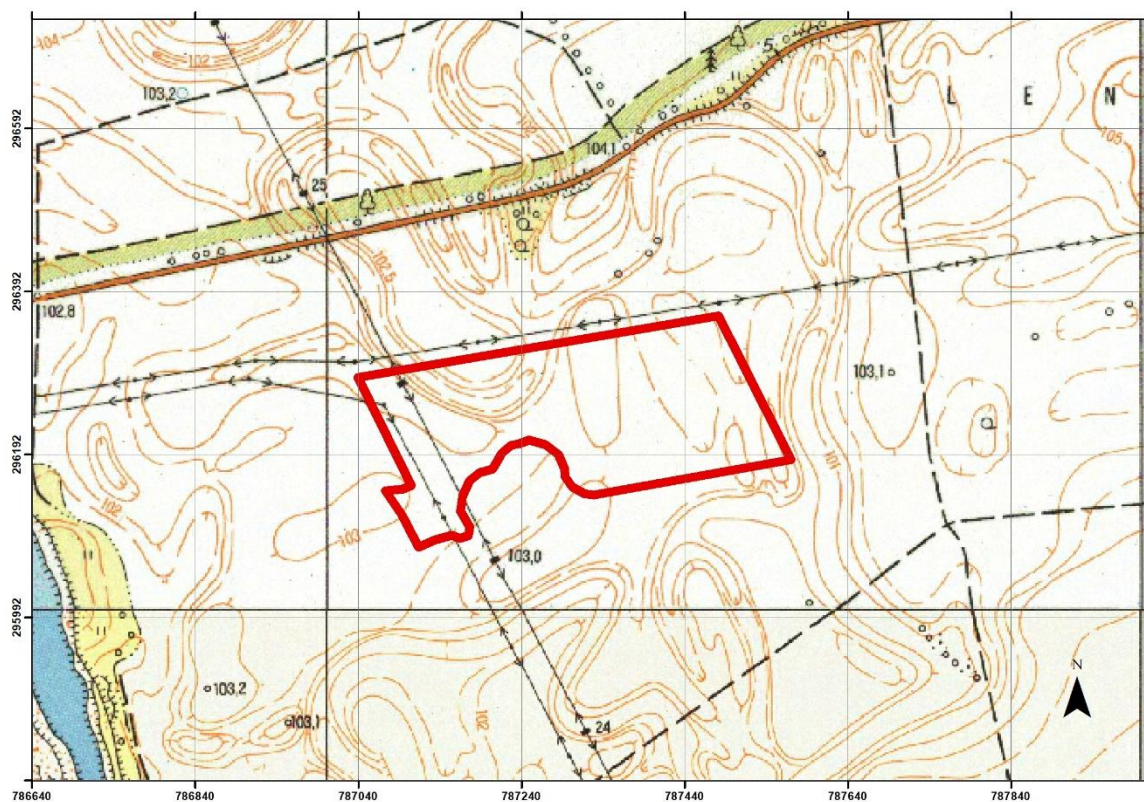
A kutatási terület a Nyékládháza-Ónod Országút déli oldalán, az M30-as autópályától nyugatra, a kavicsbánya ÉK-i sarkában helyezkedik el.

A kutatási terület határait az alábbi képek mutatják:

1. ábra A kutatási terület a műszaki üzemi terven

A kutatási terület északi oldalán eredetileg egy kisebb domb, annak déli szélén egy egykori vízmeder helyezkedett el. Ezt a területet a történelmi időkben a Hejő és a Szinva medrei szabdalták (MARJALAKI 1926), vizenyős, nedves terület volt, jórészt rét-legelőként használták. Megtelepedésre csak a terület markánsabb kiemelkedései voltak alkalmasak, melyek a kutatási területtől távolabb helyezkednek el.

2. ábra A kutatási terület az 1962-es 10 ezres EOV-térképszelvényen

A kutatási terület jelenlegi állapota

A kutatási területen a humusztakarót és a felső homokréteget 1,2-2 m vastagságban már eltávolították. Felszíni leletek alapján régészeti lelőhelyet így már nincs mód meghatározni. A humuszosítás során régészeti leletek nem kerültek elő.

A felszín jelenlegi állapotát az alábbi képek mutatják:

3. ábra A kutatási terület jelenlegi állapota az ESRI EARTH felvételen

4. ábra A kutatási terület 2026.06.13. napján

A kutatási terület légi felvételei

Abból a célból, hogy régészeti lelőhelyekre utaló felszíni mintázatokat keressünk, megvizsgáltuk azokat a történeti légi- és műhold felvételeket, melyeken még a terület humuszosítás előtti állapota látható. Az 1992 és 1981-ben készült légi felvételeken csak az egykori vízfolyások medrei láthatók. Ugyanez állapítható meg a GoogleEarth és az ESRI űrfelvételein is. Ezek alapján a kutatási területen nem lehetett régészeti lelőhelyet valószínűsíteni.

(A 2016-17-es GoogleAarth felvételeken a kutatási területtől északra, az autópálya felhajtótól délre látható egy olyan koncentrikus kör alakú mintázat, ami régészeti lelőhelyre utalhat. Ez a mintázat nem esik a kutatási területre, terepi ellenőrzése még nem történt meg.)

5. ábra A kutatási terület 1992-es légi felvétele (fentrol.hu)

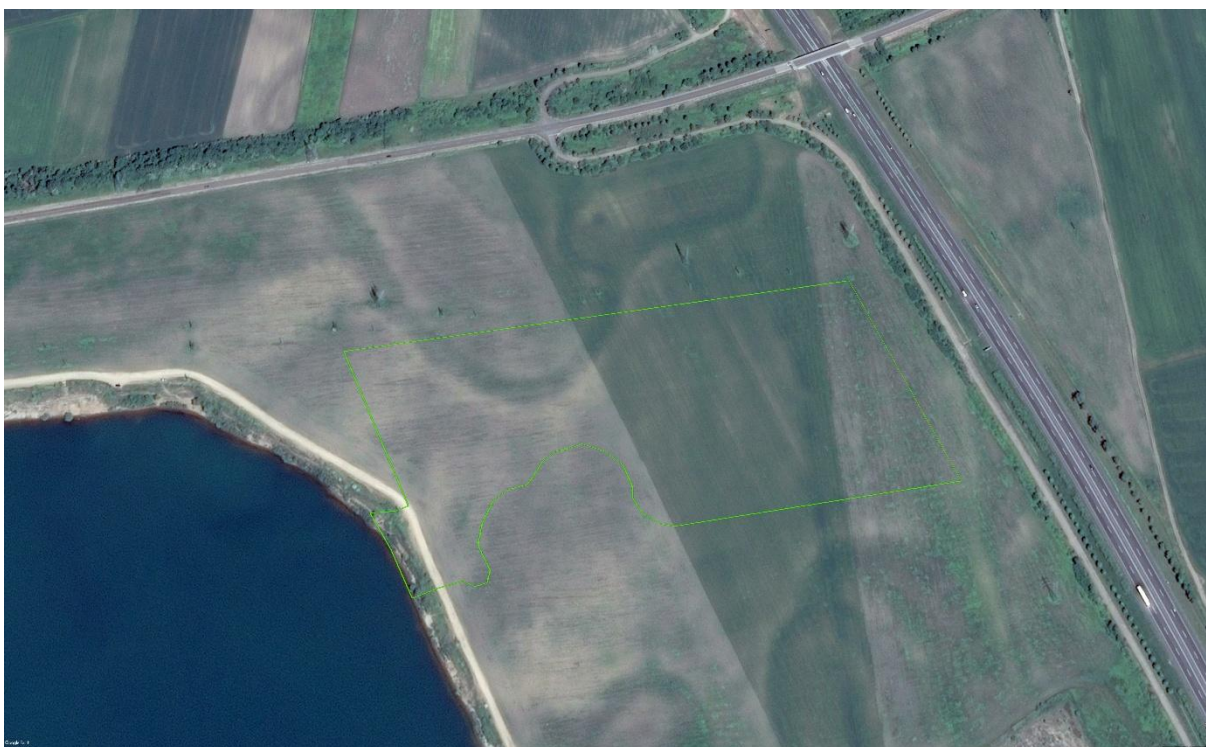
6. ábra A kutatási terület 1981-es légi felvétele (fentrol.hu)

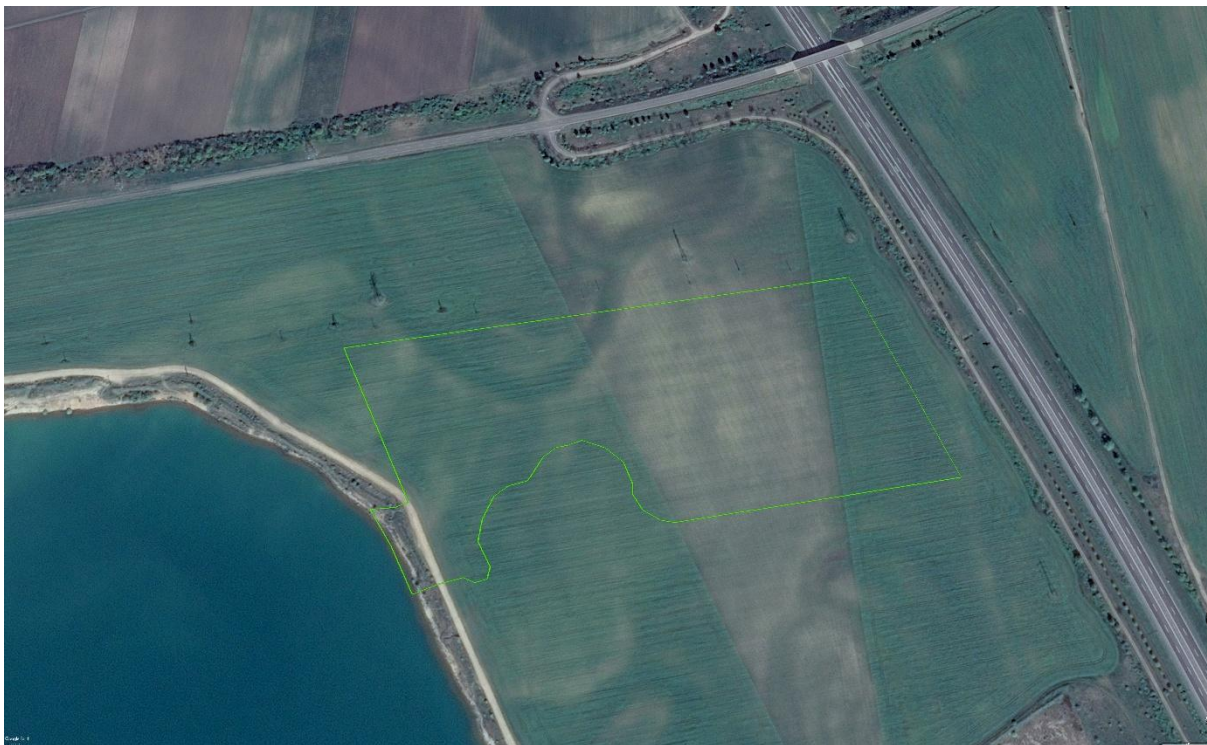
7. ábra A kutatási terület 2026-os Google Earth felvétele

8. ábra A kutatási terület 2019-es Google Earth felvétele

9. ábra A kutatási terület 2017-es Google Earth felvétele

10. ábra A kutatási terület 2016-os Google Earth felvétele

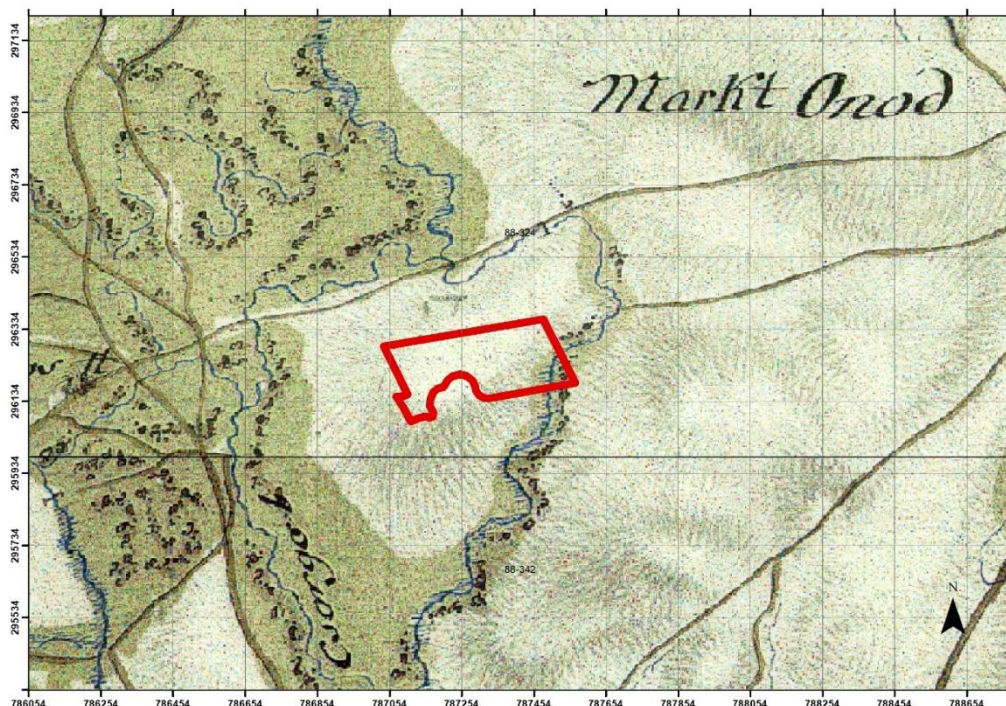
A kutatási terület és környezet a történeti térképeken

A hatástanulmány elkészítése során, jelentős haszonnal forgathatók a területről rendelkezésre álló 17-19. századi történeti térképek. E térképek részben ábrázolhatnak olyan elemeket, melyek maguk is régészeti emlékek (pusztatemplom, erődítés árok), részben, mivel a jelentős természetátalakítással járó vízrendezés előtt készültek, a régészeti lelőhelyek környezetének rekonstrukcióját, illetve a történeti korokban a megtelepedésre alkalmas helyek kiválasztását segítik.

A tájhasználat szerinti tagolást segítik az 17-19. századi katonai térképek, az ún. I-II.-III. Katonai felmérés. Az I. Katonai Felmérés (1763 – 1787) az első olyan térképészeti alkotás, amely több területre kiterjedően részletes és rendszeres információt tartalmaz a feltérképezett területről. A térképeken feltüntették a felszínborítást is, ami lehetővé teszi a korabeli táj rekonstruálását. Mindhárom Katonai Felmérés eredeti színes, kéziratos szelvényei a bécsi Kriegsarchivban találhatóak. A térképezés felvételi méretaránya 1:28 800, (1 hüvelyk = 400 bécsi ölből levezetve). A térkép vetület nélküli, egységes geodéziai hálózat és koordináta rendszer nélkül készült. A vetület hiánya miatt nagyobb területen már nem lehetett pontosan illeszteni a szelvényeket, de a vizsgált terület esetében a térképen számos olyan illesztési pont található, mely lehetővé teszi georeferálását, és a mai térképi rendszerekkel való összevetését.

Az I. katonai felmérés geometriailag még kevésbé pontos, így itt a térkép illesztése a mai térképi elemekhez csak jelentős hibahatárral volt megoldható.

A vonatkozó térképlap georeferálását követően a kutatási terület egy kisebb kiemelkedésre esett, a vízjárta terület határán. Régészeti lelőhelyre utaló térképi elemet nem találtunk. A térképel ábrázolt kiemelkedés és a kutatási terület egybeesése a térkép pontatlansága miatt nem tekinthető teljesen alátámaszthatónak.

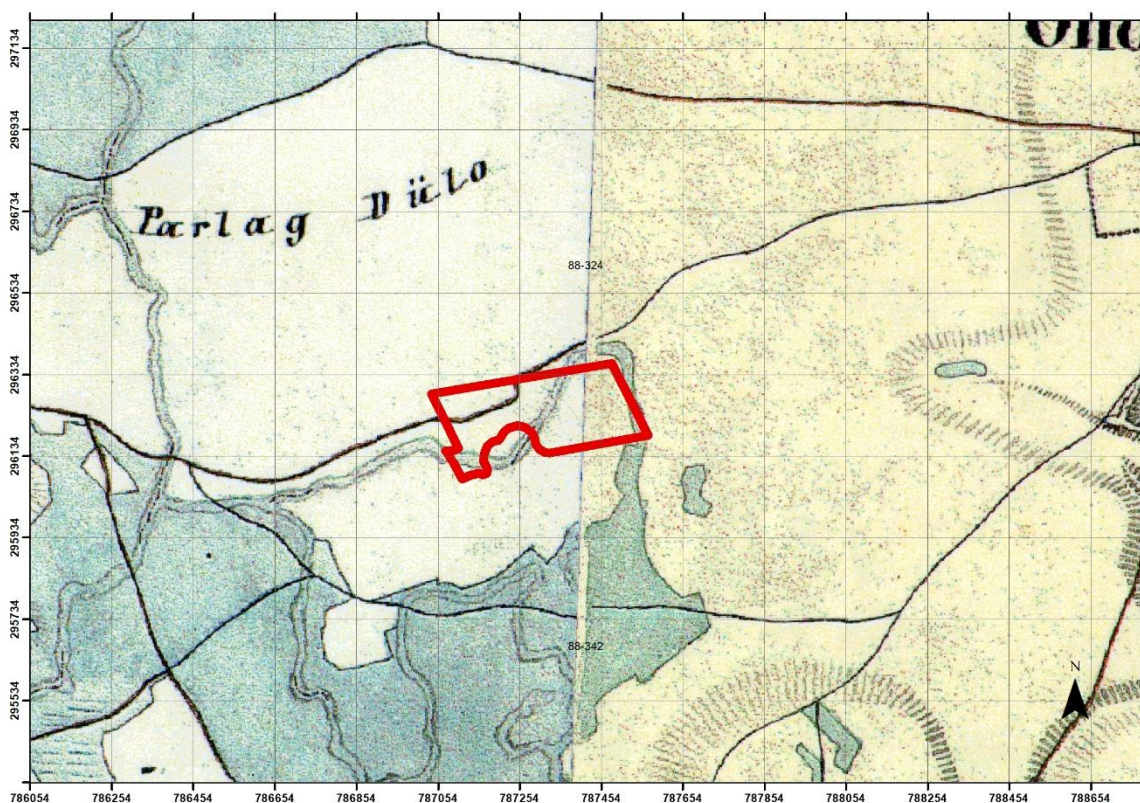

11. ábra A kutatási terület az I. katonai felmérésen

Első Ferenc császár 1806-ban rendelte el a II. katonai felmérést, amely a Magyar Királyság területén több megszakítással 1810 és 1866 között folyt. A felmérés ún. „Cassini” féle vetületben (négyzetes hengervetület) történt, amelynek geodéziai alapját többszintű háromszögelési hálózat építette. A terepi felvétel 1 :28 800 méretarányú, 1833 -tól kezdődően trigonometriai magasságmérés is segítette a felméréseket. Lapjai igen jól illeszthetőek a mai térképekhez. A II. Katonai Felmérés névanyag sokkal pontosabb, út -és vízrajza megbízhatóbb, és a felszínborítás elkülönítése is sokkal pontosabb, mint az I. Katona Felmérésen.

Ezek a megállapítások az érintett térkép kutatási területre eső részeire is igazak. Itt a térkép már jól georeferálható, pontos geometriával rendelkezik. Lájuk rajta azt a vízmedret, amit a légi-felvételeken is látunk. E térképlapon lehatárolható egy sziget a vízjárta területben, aminek nyugati része akár az egykori Rákos-falunak is helyet adhatott.

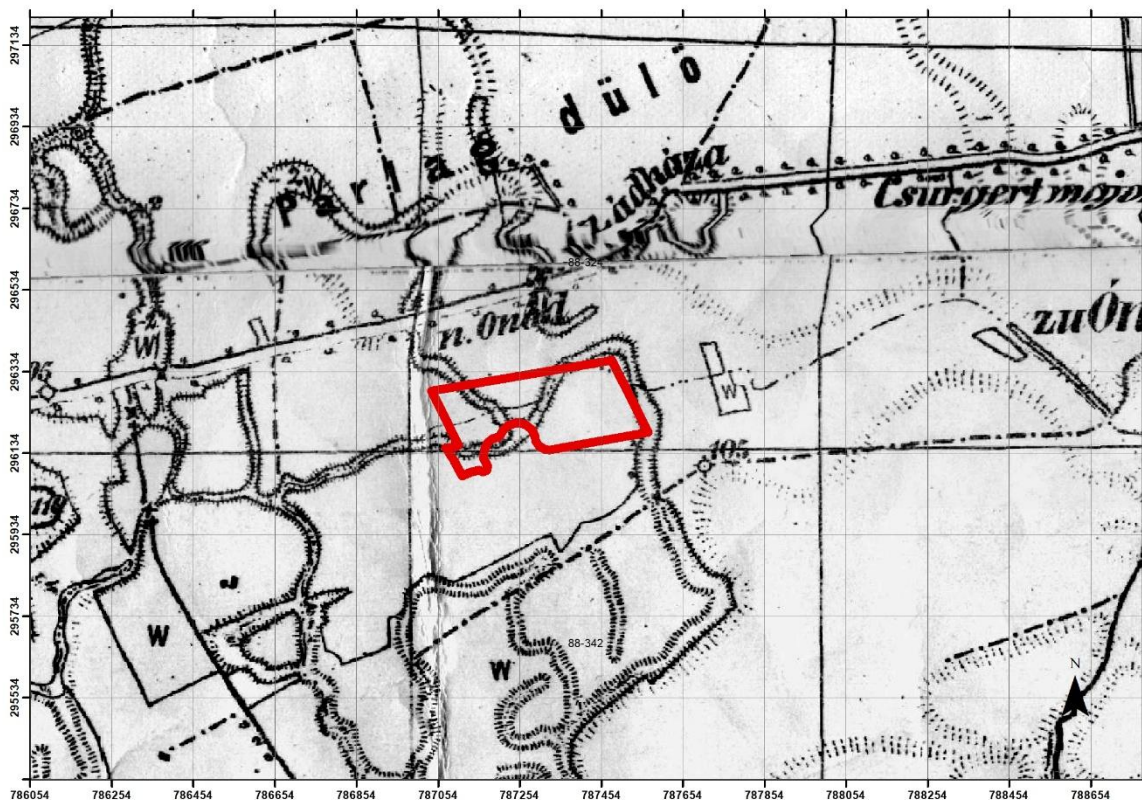
Konkrét régészeti lelőhelyre utaló térképi elemet nem találtunk.

12. ábra A kutatási terület a II. katonai felmérésen

A III. Katonai Felmérést 1869-ben rendelték el, hazánkban 1872 – 1884 között folyt. Az egész felmérés 1887-re, viszonylag rövid idő alatt (17 év) alatt be is fejeződött. Az elkészült térképek méretaránya 1:25 000 méretben készült el. A III. Katonai Felvétel alapján készítették szinte az összes katonai, műszaki, tudományos stb. térképet a két világháború között.

A III. katonai felmérés már majdnem a mai állapotokat mutatja. Látjuk, hogy a kutatási területet egykori vízmedrek tagolják. A vízmedrek által lehatárolt sziget jórészt a kutatási területtől délre (már korábban kibányászták) és nyugatra (még érintetlen) helyezkedik el. Konkrét régészeti lelőhelyre utaló térképi elemet nem találtunk.

13. ábra A kutatási terület a III. katonai felmérésen

Településhálózat, elpusztult középkori települések a kutatás terület környezetében

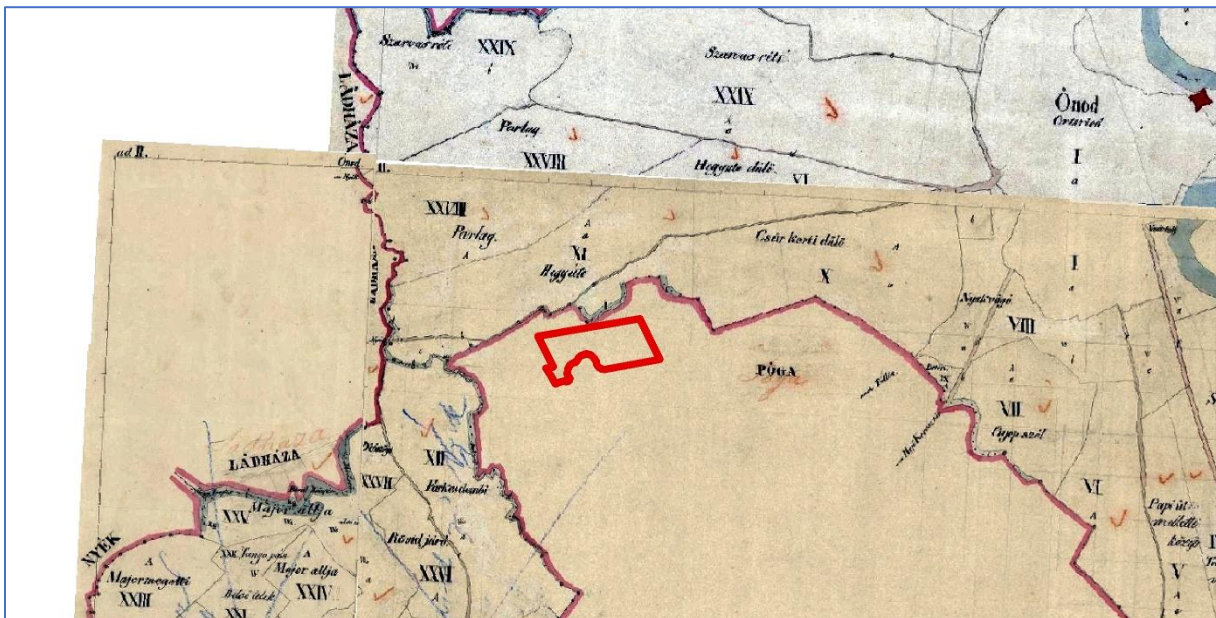
A kutatási terület környezetében található elpusztult középkori településeket Bodnár Tamás mutatta be Ónod monográfiájában (BODNÁR 2000).

A kutatási területtől nyugatra, 1000 méterre lehetett az árpád-kori **Rákos** falu. Ennek dombját a bányató már évtizedekkel ez előtt félbe vágta. A jelenlegi kutatáshoz kapcsolódó tervezett bányászati tevékenység ezt a faluhelyet nem érinti.

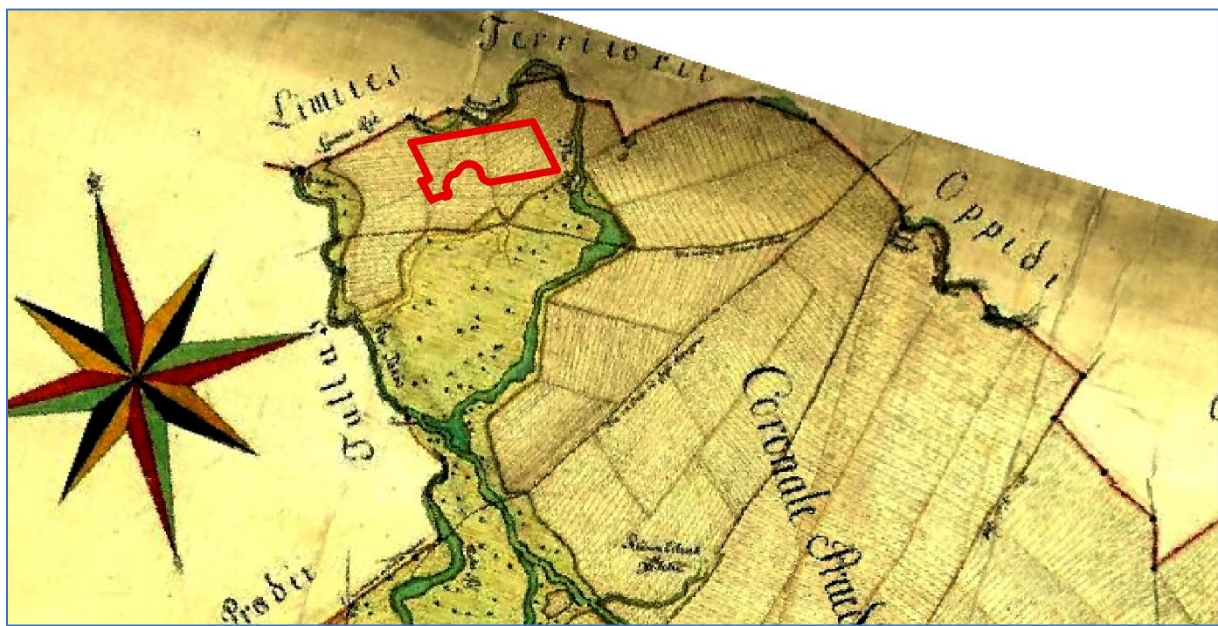
A kutatási területtől délnyugatra, 1500 méterre voltak a középkori **Tullus** falu föld alatti maradványai. A falut a kavicsbányászat jórészt elpusztította. A jelenlegi kutatáshoz kapcsolódó tervezett bányászati tevékenység ezt a faluhelyet nem érinti.

A kutatás területtől délre, 1500 méterre találhatók a középkori **Mohi** (Muhi) mezőváros föld alatti maradványai. A terület védett régészeti lelőhely. A jelenlegi kutatáshoz kapcsolódó tervezett bányászati tevékenység nem érinti (PUSZTAI 2001).

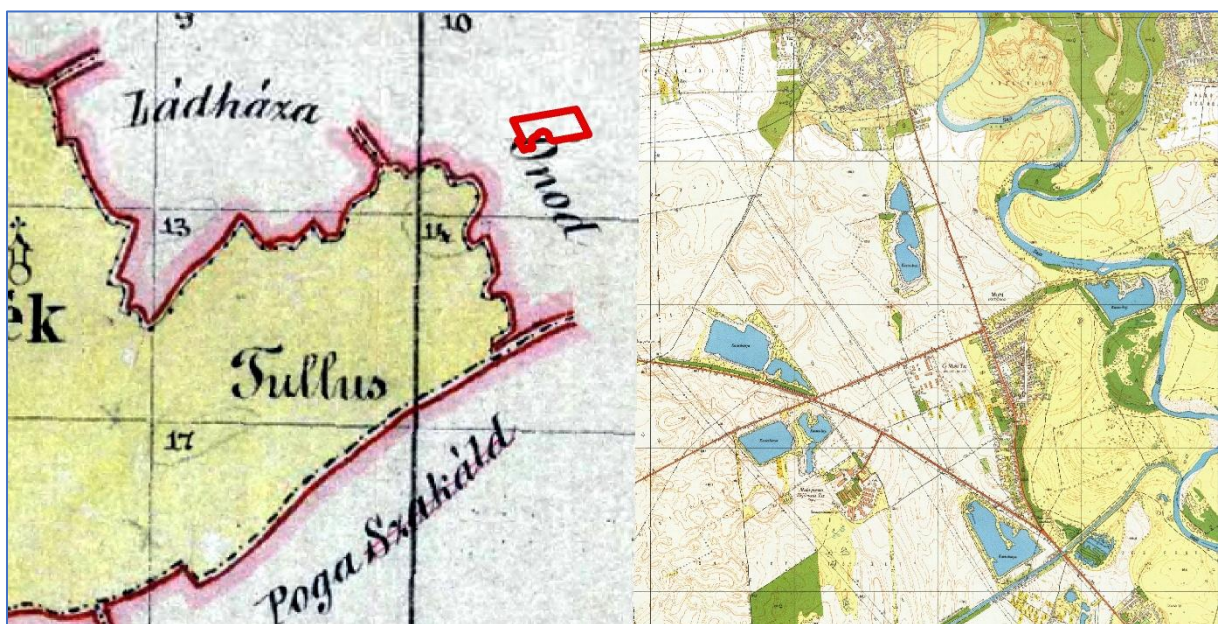
A rekonstruálható középkori településhatárokat vizsgálva a kutatási terület egykor Muhi határába tartozott, majd Muhi pusztulása után Ónodhoz került.

14. ábra A kutatási terület Ónod 1851-es térképén

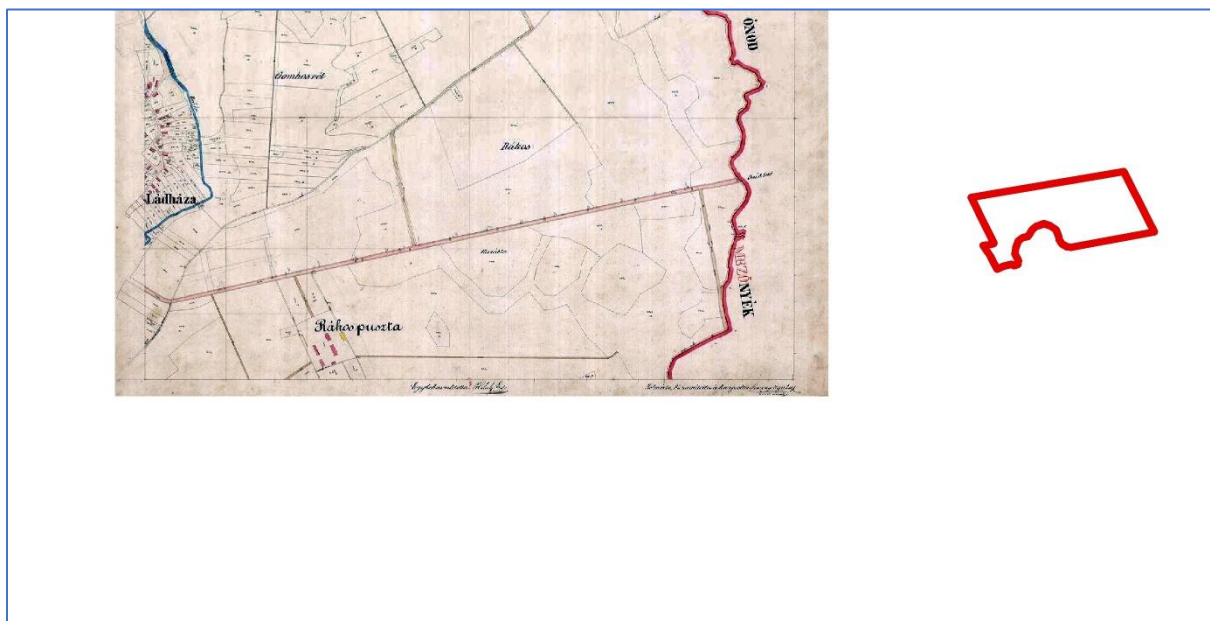
15. ábra Muhi és Csüllő határának 1711-es térképe

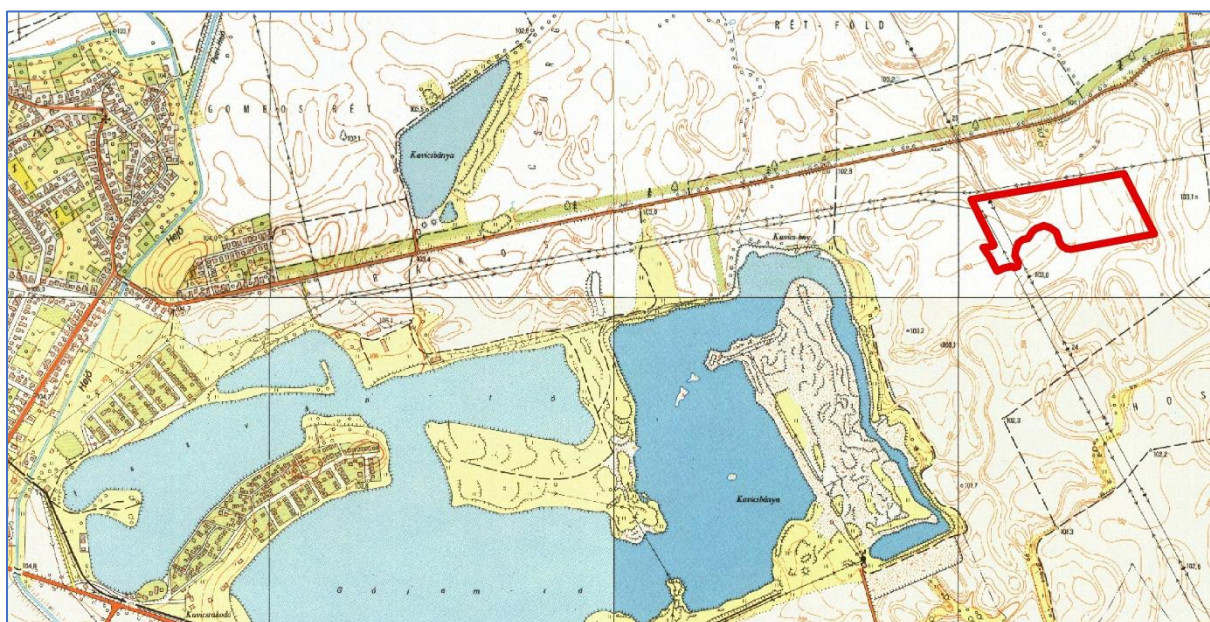
16. ábra A középkori Tullus falu elhelyezkedését mutató határrész térképe

17. ábra A középkori Tullus falu elhelyezkedését mutató határrész térképével azonos léptékű és kivágatú 1962-es topográfiai térkép alapján Tullus teljes egészében a Nyéki tavak helyén lehetett

18. ábra A középkori Rákospuszta helyét mutató térkép

19. ábra A középkori Rákospuszta helyét mutató térképpel azonos léptékű és kivágatú 1962-es topográfiai térkép alapján Rákospuszta a nyéki tavak északi partja mentén lévő dombon lehetett

20. ábra A középkori Tullus-falut mutató térkép és a kutatási terület elhelyezkedése

Régészeti értékleltár, ismert és nyilvántartott régészeti lelőhelyek a kutatási terület környezetében

A kutatási területre és környezetére vonatkozóan áttekintettük a közhiteles régészeti lelőhely-nyilvántartást, valamint vizsgáltuk a kapcsolódó szakirodalmi adatokat.

Ismert és nyilvántartott régészeti lelőhely a kutatási területen nincs.

A kutatási területhez legközelebb, annak 1000 méteres pufferzónájába öt régészeti lelőhely esik, ezek az alábbiak:

16171: Ónod, Lencz-föld: Egy őskori urnasír került elő. A lelet a miskolci Herman Ottó Múzeum régészeti leltárkönyveiből ismert.

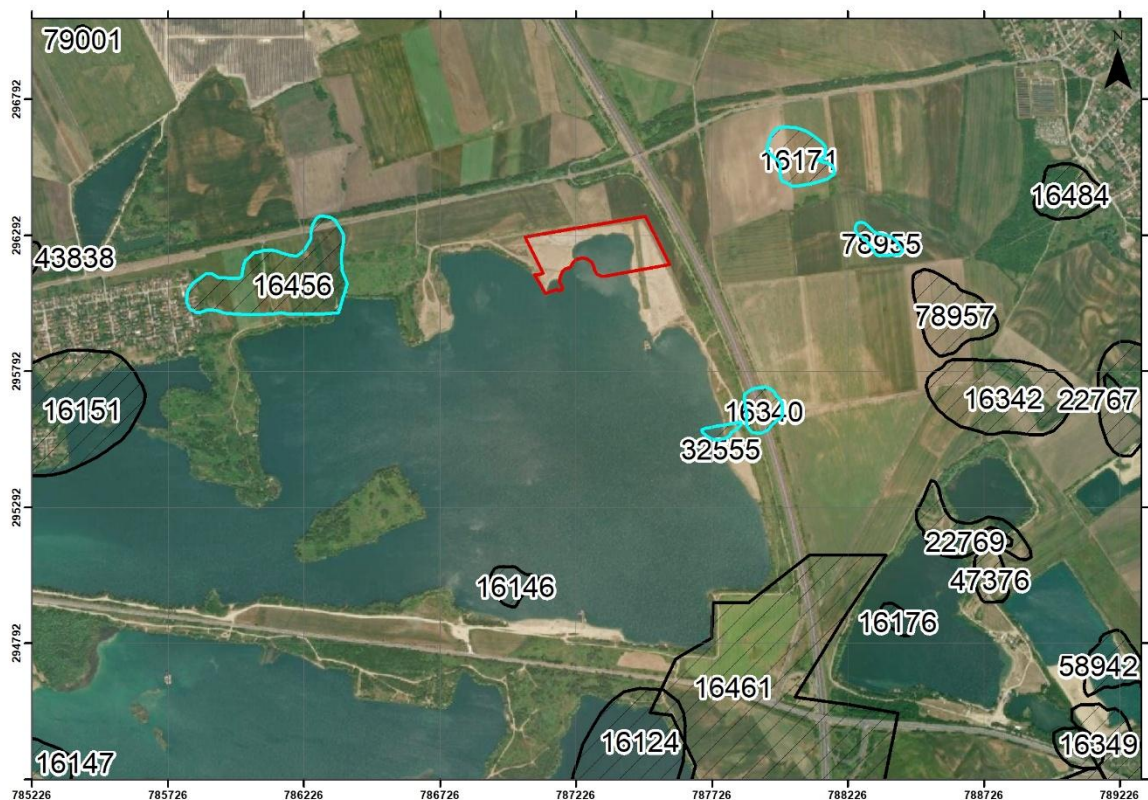
78955: Ónod, Hosszú-dűlő: A területen egy markáns, egykori folyómeder D-i partján szórványosan őskori leletek kerültek elő.

16340: Ónod, Hosszú-dűlő: Régészeti terepbejárás során késő-bronzkori és szarmata kori telepnyomok kerültek elő.

32555: Ónod, Hosszú-dűlő II.: Az M30-as autópálya Hellebrandt Magdolna által végzett feltárásai során őskori, Árpád-kori és középkori leletek kerültek elő.

16456: Nyékládháza, Törekvés TSZ Kavicsbányája: A lelőhely a Nyékládháza-Ónod országút mentén fekszik, az úttól délre egy kiemelkedő kis dombon. A lelőhely minden bizonnyal az egykori Rákos település része lehetett. Felszínéről csak Árpád-kori kerámiadarabok kerültek elő, bizonyítva az oklevelek adatait amelyek szerint a 15. századtól pusztán állt

A felsorolt régészeti lelőhelyek kutatási területhez való viszonyát az alábbi térkép mutatja:

21. ábra Ismert régészeti lelőhelyek a kutatási terület környezetében

Összegzés

A Lasselsberger Hungaria Kft. (Budapest) által a „Nyékládháza II.-kavics és agyag” védőnevű bányatelken végzett bányászati tevékenység folytatására irányuló környezetvédelmi felülvizsgálati eljárásban hiánypótlás keretében elvégzett örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezeteinek elkészítése során **nem találtunk a kutatási területre vonatkozóan ismert és nyilvántartott régészeti lelőhelyet.**

A terület állapota nem tette lehetővé, hogy ott régészeti terepbejárás során eredeti állapotában található, ma még nem ismert régészeti lelőhelyet lokalizáljunk.

Mivel a terület már le lett humuszosítva, sőt a humusz alatti felső kavicsréteg is eltávolításra került, így a régészeti leletek véletlenszerű előkerülésének a lehetősége is kicsi. Amennyiben ez mégis előfordulna, arra az estre a 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről- alábbi rendelkezései az irányadók:

24. § (2) Ha régészeti feltárás nélkül régészeti emlék, lelet vagy annak tűnő tárgy kerül elő, a felfedező, a tevékenység felelős vezetője, az ingatlan tulajdonosa, az építtető vagy a kivitelező köteles

a) az általa folytatott tevékenységet azonnal abbahagyni,

b) a jegyző útján a hatóságnak azt haladéktalanul bejelenteni, amely arról haladéktalanul tájékoztatja a mentő feltárás elvégzésére a 22. § (5) bekezdése szerint feltárásra jogosult intézményt, valamint

c) a tevékenységet szüneteltetni, továbbá a helyszín és a lelet őrzéséről – a felelős őrzés szabályai szerint – a feltárásra jogosult intézmény intézkedéséig gondoskodni.

Esetünkben a feltárásra jogosult intézmény a miskolci Herman Ottó Múzeum. Régészeti lelet véletlen szerű előkerülése esetén a település jegyzőjén túl érdemes közvetlenül a miskolci Herman Ottó Múzeumot is értesíteni (tel.: 46/560-170). Kérjük, hogy a tervezett beruházás földmunkáinak kivitelezőivel a törvény fenti előírásait a beruházó ismertesse!

Nyilatkozat

Alulírott Dr. Pusztai Tamás nyilatkozom, hogy jogosult vagyok az Örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezeteinek elkészítésére, valamint a tanulmányban javasolt megoldások összhangban vannak a vonatkozó szabályozással.

Miskolc, 2026. 06. 11.

Dr. Pusztai Tamás

régész

Z4S21M

Irodalom

BODNÁR 2000 Bodnár Tamás: Ónod környékének középkorban elpusztult települései. In: Veres, László; Viga, Gyula (szerk.) Ónod monográfiája. Ónod, Magyarország : Ónod Község Önkormányzata (2000) 698 p. pp. 87-118. , 32 p.

MARJALAKI 1926 Marjalaki KISS Lajos: A tapolcai apátság 1214-i adatának hitelessége. In: Történeti és régészeti közlemények Borsod vármegye és Miskolc város múltjából. 2. sz. 34-40.

PUSZTAI 2001 Pusztai Tamás: A középkori Mohi mezőváros építészet emlékei. in. Cseri Miklós – Tárnoki Judit szerk.: Népi építészet a Kárpát-medencében a honfoglalástól a 18. századig – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok közleményei 58. (2001) 331-365.